

SIĞIRLARDA TOPALLIĞIN BELİRLENMESİNDE YARARLANILAN TANI KONTROL ÇİZELGELERİ

Diagnostic Check Lists That Using for Determined Lameness in Cattle.

Vedat BARAN*

Alkan KAMILOĞLU*

ÖZET

Sığır topallıklarının önemli bir sorunu, doğru bir tanının konamamasıdır. Bunun için iki temel ilkenin uygulanması gerekir. Bunlardan birincisi; hastanın özgeçmişinin iyi saptanması, diğeri de olgunun bir sistem içerisinde muayenesinin tamamlanmasıdır.

Anahtar Sözcükler: Sığır, Topallık, Tanı kontrol çizelgesi.

SUMMARY

The important problem of cattle lameness can't make a true diagnose. For solve this problem that must applied two essential ways. One of them is well determined story of patient, another way is make examination of patient with in a system.

Key Words:Cattle, Lameness, Diagnostic check lists

GİRİŞ

Günümüzde süt sığırlarını etkileyen en önemli durum ayak topallıklarıdır (1-8).

Bugün Avrupa'da veteriner hekimin büyük hayvanlara yaptığı vizitenin ortalama % 10'u topallayan sığırlar içindir. Ülkemizde ise bu oran artarak 1982'de % 13, 1983'te % 17, 1986'da % 25'in üzerindedir (2). Süt inekçiliği yapılan çiftliklerde infertilite ve mastitisten sonra topallık en büyük ekonomik kayba neden olur (8-11). Bu kayıp tarım sektöründe; süt verimi, ağırlık kaybı, döl veriminin azalması ve sağaltım giderleriyle birlikte oluşur (2,6,10,11).

Avrupa ülkelerinde sütçü sürü topallık verileri tam olarak belirlenmemiştir. Fakat Hollanda, Almanya ve Belçika'da aynı problemlerin görüldüğü ve total sığırların diaagnoz (tanı), sağaltımın öneminin farkına varılmıştır. Yayınlarda ayak topallığının renkli örnekleri birçok ülkede ve uluslararası omenkülatürlerde yerini almıştır. Ülkemizde ise, sütçü sığır çiftliklerinde bu tip kontrol çizelgelerine hiç rastlanmamaktadır. Ancak veteriner hekimlerin ülkemizde sayılarının yaygınlaşmasıyla ve istatistik bilgilerinin yetersizliği, yetiştiricilik ve hekimlerin bulunduğu ortamlarda da bu tip

çizelgelere gereksinim duyulmaktadır.

Topallık Tanısı

Topallık bir sürü problemi olmasına rağmen şimdiye kadar yapılan sistemli araştırmalar topallığın arkasındaki bir veya birden fazla etiyolojik faktörün olduğunu ortaya koyabilmiştir (2-5,12,13). Bir sürüde topallık tekrarlama oranı % 15'i geçtiğinde problem olarak kabul edilmektedir (14).

Hayvan yetiştiricileri ve ilgili personel, çok ender olarak öldürücü ve genellikle süregen yapıda olduğu için topallık kaybının farkında değildirler (2).

Sığır topallıklarının önemli bir sorunu, doğru bir tanının konamamasıdır. Bunun için iki temel ilkenin uygulanması gerekir. Bunlardan birincisi; hastanın özgeçmişinin iyi saptanması, diğeri de olgunun bir sistem içerisinde muayenesinin tamamlanmasıdır (10).

Sığırlarda görülen bazı bozuklukların, doğasal nitelikte anomaliler olduğu, örneğin, cerebellar ataxie'de hareketlerde değişik de-

* Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Anabilim Dalı, Kars-Türkiye

recede düzensizlikler görülür (10). Ayak hastalığı olmayan rumen asidozu, mineral yetersizliklerinde ve osteomalasie gibi hastalıklarda da topallık görülür. Arasına enfeksiyon durumları ağız-ayak hastalıklarında (örn. şap) birçok sütçü inekte aniden başlayan topallık ile kendisini belli eder (2,13).

Parmaklar arası bölgesinde görülen nekrobasiloz ve diğer problemler parmak hastalıklarında öncelikle gözönüne alınması gerekir. Enfeksiyon etkenleri ve nemli ortam ile birlikte travmalar hastalıkların oluşması için ideal bir ortamdır. Parmaklar arasındaki bu oluşumlarla birlikte boynuzsu yapıda gelişen değişikliklerin de çok dikkatli incelenmesi gerekir. Gelişen anomalilerin laminitise, laminitisten solea ülserine, daha sonra da osteomyelitise neden olabileceği görülebilir (11,13-17).

Topallığın lokalizasyonunu belirlemede önce hazırlayıcı ve stres faktörlerinin çok iyi belirlenip tek problemden bir sürü problemine yönelerek tanıya hakim olunmalıdır (10,12).

Ayak hastalıklarında iyi bir tanı için; su, fırça, iyi bir aydınlatma, renetler, düzgün metal sonda, tırnak makası, tırnak törpüsü ve ayakları kaldırabilmek ve tutabilmek için 2 m uzunluğunda bir ip ve arka ayaklar için tendo kıskacı gereklidir (2,11,13,18).

Tanı Kontrol Çizelgeleri

Çizelge 1

Sığır Sürü Kayıtları:

- 1- Sürüdeki sığır sayısı
- 2- Süt veren inek sayısı

- 3- Irkları (verim düzeyi, konstitüsyon, vücut yapısı)
- 4- Buzağılama durumu
- 5- Kendi boğaları veya suni tohumlama
- 6- Ortalama süt verim (litre)
- 7- Hedeflenen süt miktarı (sürü için)
- 8- Sürüdeki düvelerin ilk buzağılama % leri
İneklerin ikinci buzağılama % leri
Yaşlı ineklerin buzağılama % leri
- 9- Sağmal ve kurudaki hayvan sayısı
- 10- Topallık oranları
İnfertilitede
Mastitiste
Ekstremitte ile ilişkili
Ayak topallığı
Topallığın diğer nedenleri

Çizelge 2

Topallık sorunları

- 1- Göz bakısıyla (inspeksiyon) belirlenen topallayan hayvan sayısı
- 2- İlk 12 ayda ve ondan sonraki 12-24 aydaki topallayan ineklerin oranları
- 3- Son 12 ayda veteriner hekim veya yetiştiriciler tarafından sağaltılan hayvan sayısı
- 4- Topallığın hangi yaşlarda daha çok görüldüğü?
- 5- Topallığa neden olan bölgenin lokalizasyonu;
- Boynuz doku / yumuşak doku
- Hangi ayakta?
- Medial veya lateral parmakta
- 6- Hangi mevsimde topallık görülüyor?
- 7- Etkilenen ırklar
- 8- Son bir yılda hangi ayak hastalıklarının görüldüğü

Çizelge 3

Ayak topallığının yaş ile ilişkisi

	<u>Genç inekler</u>	<u>Yaşlı inekler</u>	<u>Diğer yaşlarda</u>
Boynuz	Akut laminitis	Kronik Laminitis Boynuz erozyonu Beyaz çizgi hastalığı Solear ülserasyonu	Tabanda travmatik lezyon Tırnak çatlağı
Deri		İnt.dig. Hyperplasia	İnt.dig. Nekrobasillosu İnt.dig. Dermatitis

Çizelge 4

Ayak topallılığının doğum ile ilişkisi

Doğum öncesi	<u>Topallık</u> akut laminitis
Doğum-doğum sonrası 1 ay	akut laminitis
Doğum sonrası 1-3 ay	kronik laminitis Solea ülserasyonu
Doğumla ilişkisiz	Beyaz çizgi hast. ayak erozyonu tırnak çatlağı

Çizelge 5

Öneriler

- 1- Ferdi sığır sağaltımı
 - Cerrahi
 - İlaç
 - Proflaktik (ayak banyosu, tırnak kesimi)
- 2- Sürü sağaltımı ve öneriler
 - Beslenme: Rasyon durumu (miktar ve çeşit)
 - Ahır: Hayvanlardaki hareket yetenekleri
 - Yataklık: Altlık materyalinin kontrolü
 - Sap mı kullanılmış
 - Beton zemin
 - Tahta veya taş zemin ve bunların yerleşim düzeni
 - Hijyen: Ayakların bakım ve kontrolü

KAYNAKLAR

1. Amstutz H E: Prevention and control of lameness in dairy cattle. Symposium on bovine lameness and orthopedic. Veterinary Clinics of Nort America: *Food Anim Pract.*, 1 (1): 25-37, 1985.
2. Antepiloğlu H, Samsar E, Akın F, Güzel N: Sığırların Ayak Hastalıkları. Ankara Üniv. Vet. Fak. Yayınları (407), Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1986.
3. Baggott D G, Russell A M: Lameness in cattle. *Br Vet J*, 137 (1): 113-132, 1977.
4. Blowy R W: Diseases of the bovine digit. Part I., *In Practice*, 85-90, 1992.
5. Blowy R W: Diseases of the bovine digit. Part 2: Hoof care and factors influencing the incidence of lameness. *In Practice*, 118-124, 1992.
6. Görgül O S: Ayak Hastalıkları ve Ortopedi Ders Notları. Uludağ Üniv. Vet. Fak., Bursa, 1982.
7. Scott G B: Lameness in dairy cattle. *Br Vet J*, 152:11, 1996.
8. Whitaker D A: Incidence of lameness in dairy Cows. *Vet Rec*, 113: 60-62, 1983.
9. McCormacle J: Foot problems in cattle. *Vet Med*, 73: 801-808, 1978.
10. Weaver A D: Lameness in cattle. *Br Vet J*, 141: 27-33, 1985.
11. Weaver A D: Cattle foot problems part 1: Introduction and interdigital skin disease. *Agri-practice*, 34-38, 1987.
12. Bargai U: Applied techniques for diagnosis of lameness in cattle. Proceedings of the VIth international symposium on diseases of the ruminant digit. Liverpool, 42-44, 1990.
13. Yavru N, Özkan K, Elma E: Ayak Hastalıkları ve Ortopedi. Selçuk Üniv. Vet. Fak. Konya, Basım Ofset Matbaası, Ankara, 1989.
14. Scott G B: Lameness and pregnancy in friesian dairy cows. *Br Vet J*, 144-273, 1988.
15. Logue D N, Offer J E, Kenpson S A: Lameness in dairy cattle. *Irish Vet J*, 46: 47-58, 1993.
16. Vermunnt J J, Greenough P R: Predisposing factors of laminitis in cattle. *Br Vet J*, 150: 151-164, 1994.
17. Weaver A D: Bovine Surgery and Lameness. Blackwell Scientific Pub. Edinburg, 175-225, 1985.
18. Weaver A D: Cattle foot problems. Part 2: Diseases the horn and corium. *Agri-practice*, 9(2): 35-40, 1988.